

зауважує О. Жила, наукова спільнота має орієнтувати законотворця на виключення з КК України можливості військової співпраці як виду колабораційної діяльності, залишивши це виключно видом державної зради у формі переходу на бік ворога [5, с. 66]. Тож колабораційна діяльність у військовій сфері, відповідальність за яку на сьогодні передбачена в ч. 7 ст. 111-1 КК України, має бути виключена з цієї норми, а кваліфікація відповідних дій відбуватиметься згідно зі ст. 111 КК України.

Список використаних джерел

1. Розслідування колабораційної діяльності : практич. посібник / Є. О. Письменський, С. В. Головкін, А. В. Коваленко, В. В. Коваленко. Київ : ВД Дакор, 2023. 260 с.

2. Колабораційна діяльність: загальні засади кримінально-правової кваліфікації : практич. poradnik / О. О. Буряк, О. І. Букресев, Д. О. Олейніков, М. В. Членов / за заг. ред. засл. юриста України А. З. Швеця. Харків : Право, 2022. 98 с.

3. Злочинна колаборація в умовах збройної агресії: практич. poradnik з кримінально-правової оцінки та розмежування / за заг. ред. В. В. Малюка. Київ : Алерта, 2023. 312 с.

4. Марін О. Колабораційна діяльність: що є кримінально караним. *Academia.edu*. URL: <https://bit.ly/3uq95sP>.

5. Жила О. Проблеми кваліфікації за вчинення колабораційної діяльності. *Проблеми протидії колабораційній діяльності в умовах збройної та інформаційної агресії рф проти України* : зб. матер. наук.-практич. сем. (м. Київ, 4 квіт. 2024 р.) / упоряд.: Ю. О. Найдьон, В. Г. Пилипчук, М. О. Теплюк, Т. О. Давидова, В. С. Зубенко. Київ : НА СБУ, ДНУ ПБП НАПрН України, 2024. С. 63–67.

Політова Анна Сергіївна,

доцент кафедри права Маріупольського державного університету, кандидат юридичних наук, доцент

ІСТОРІЯ ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СТАТТЕЮ 438 КК УКРАЇНИ: ПОГЛЯДИ ВЧЕНИХ НА ЦЮ ПРОБЛЕМУ

Збройна агресія російської федерації на територію України викликає чимало дискусійних питань у кримінальному праві, серед яких зараз особлива увага прикута саме до Розділу

XX КК України і пов'язана, перш за все, з кваліфікацією протиправних діянь військовослужбовцями країни-агресорки. Разом з тим, В. Базов відзначав, що порушення законів та звичаїв війни та інші воєнні злочини досить поширені у світі, свідченням чого є, приміром, події в колишній Югославії, Раунді, Іраку, Афганістані та інших куточках земної кулі. Багато джерел указують на те, що жертвами воєн та інших збройних конфліктів стали десятки мільйонів громадян, більшість із яких цивільне населення – жінки, діти та інші незахищені верстви населення. Під час таких конфліктів нерідко порушуються права військовополонених, руйнуються пам'ятки історії та мистецтва, завдаються непоправні збитки навколишньому природному середовищу. У зв'язку з цим суспільно-економічні, політичні, моральні та інші засади суспільства і в умовах війни потребують правового захисту від злочинних посягань. Ось чому боротьбу зі злочинністю в усіх її проявах, розроблення комплексних заходів щодо запобігання й припинення злочинних діянь слід уважати пріоритетними напрямками діяльності держави [1, с. 2]. Саме тому, у зв'язку з прийняттям на засіданні 21 серпня 2024 року Закону України про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправки до нього та внесенням змін до КК України, актуальним питанням є дослідження історико-правового аналізу кримінальної відповідальності за ст. 438 КК України.

Варто відзначити, що питання кримінальної відповідальності за порушення законів та звичаїв війни була предметом дослідження у межах дисертаційної (кваліфікаційної) роботи В. Миронової, В. Базова та М. Зубанського. Кожен із зазначених вчених торкався питання історії встановлення кримінальної відповідальності за порушення законів та звичаїв війни. Зупинимося більш детально на цьому питанні та проаналізуємо зазначені дисертаційні дослідження.

Так, зокрема, В. Базов у Розділі 1. Історичний розвиток кримінального законодавства щодо відповідальності за порушення законів та звичаїв війни, відзначає, що «відповідальність за вчинення досліджуваного злочину передбачалася ще в договорах русичів з греками й готами, а також у «Руській правді». Соборне уложення 1649 р. було першим документом на Русі, в якому воєнні злочини було систематизовано в окрему главу. У Військовому Артикулі 1716 р. їх уперше було кодифіковано в окремий спеціальний кримінальний кодекс, з прийняттям якого в Росії було запроваджено правило, згідно з яким питання відповідальності за порушення законів і звичаїв війни регулювались окремими воєнно-

кримінальними кодексами (військовими артикулами, статутами про покарання, Польовим кримінальним уложенням), які застосовувалися в імперії до 1917 р. Важливе значення питанням протидії розглядуваним злочинам приділялось у часи козацької доби й Української народної республіки, а також у радянський період. На різних історичних етапах порушення законів та звичаїв війни розглядалося як злочин проти власності, військового благочестя, церкви, держави, порядку проходження військової служби. Із прийняттям у 2001 р. нового КК він вважається злочином проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» [1, с. 9].

Натомість В. Миронова напряму не досліджує питання історії встановлення кримінальної відповідальності за порушення законів та звичаїв війни, а через призму аналізу історико-правового нарису міжнародного законодавства про відповідальність за порушення законів та звичаїв війни, імплементації міжнародних норм, що встановлюють відповідальність за порушення законів та звичаїв війни, в кримінальне законодавство України та місця порушення законів та звичаїв війни в системі злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку досліджую цю проблему. Зокрема, вчена відзначає, що у міжнародному праві сформована цілісна система правових джерел, що визначають правила ведення збройних конфліктів (закони та звичаї війни), та встановлюють відповідальність за їх порушення. Основні ідеї відносно необхідності правової регламентації ведення воєнних дій та захисту осіб, що потерпають від війни та інших збройних конфліктів, знайшли законодавче відображення у міжнародно-правових документах XIX–XX століть [2, с. 8]. Також В. Миронова вважає, що наявність внутрішньодержавного механізму імплементації норм міжнародного права, у тому числі й гуманітарного, дозволяє забезпечити повну, всебічну і своєчасну реалізацію прийнятих Україною міжнародних зобов'язань. Від дієвості національного механізму імплементації багато в чому залежить імідж держави, ефективність правової системи, можливості забезпечення захисту прав людини в умовах збройних конфліктів як міжнародного, так і неміжнародного характеру [2, с. 8].

У дисертаційному дослідженні М. Зубанського можна побачити узагальнення проведеного аналізу В. Миронової та В. Базова. Так, зокрема, вчений відзначає, що історичний розвиток законодавства України свідчить, що відповідальність за

порушення законів та звичаїв війни передбачалася у договорах з греками (X ст.) та готами (XI-XII ст.), «Руській Правді», багатьох Судебниках тощо. Соборне уложення 1649 р. містило окрему главу, де встановлювалася відповідальність за такі злочини. Питання кримінальної відповідальності за порушення законів та звичаїв війни вирішувалися у Військовому артикулі 1716 р., Військових статутах про покарання, що мали статус окремих військово-кримінальних законів до 1917 р., універсалах гетьманів України, актах Української Народної Республіки [3, с. 209]. Окрім того, зроблено висновок, що у питанні історії становлення та розвитку законодавства про порушення законів та звичаїв війни правове регулювання питання порушення законів та звичаїв війни визнаються міжнародні звичаї, які стали основою для норм національного законодавства про відповідальність за воєнні злочини, серед яких і порушення законів та звичаїв війни, на основі та на виконання а також забезпечення положень яких було сформовано норми міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана вищими законодавчими органами держав учасниць таких договорів, а також які у своїй сукупності та чіткій системності складають собою положення норм міжнародного гуманітарного права [3, с. 209–210].

Підводячи підсумок можна констатувати, що ратифікація Римського статуту Міжнародного кримінального суду та внесення змін і доповнень до КК України стануть новою площиною в історії встановлення кримінальної відповідальності за ст. 438 КК України. Водночас, у подальших дисертаційних досліджень з цієї проблематики А. Александровій (тема «Відповідальність за порушення законів та звичаїв війни за кримінальним законодавством України», 2022), А. Шевчук (тема «Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни» 2023 р.), С. Кушнір (тема «Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни за законодавством України», 2023), К. Лазоренко (тема «Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни, що полягають у застосуванні заборонених засобів ведення війни», 2023), І. Чорний (тема «Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни», 2023), С. Цурилик (тема «Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни», 2023) варто врахувати проведені раніше дослідження. Вважаємо, що, наприклад, дослідження історії встановлення кримінальної відповідальності за порушення законів та звичаїв війни (воєнні злочини) у законодавстві зарубіжних країн може

стати тією новизною, яка є складової таких кваліфікаційних (дисертаційних) робіт і дозволить обґрунтувати необхідність удосконалення Закону України про кримінальну відповідальність.

Список використаних джерел

1. Базов В. П. Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни (аналіз складу злочину): автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2009. 22 с.

2. Миронова В. О. Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпропетровськ, 2008. 21 с.

3. Зубанський М.К. Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни: дис...доктора філос. : 081 «Право» (08 – Право) / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів:, 2023. 233 с.

Рощина Інна Олександрівна,
професор кафедри публічного
та міжнародного права юридичного
факультету ДВНЗ «Київський
національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», кандидат
юридичних наук, доцент

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТА МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ**

Домашнє насильство – одна з найсерйозніших форм порушення прав людини та один із найпоширеніших злочинів, оскільки воно є занадто травматичним видом насильства. Дослідження свідчать про те, що існує зв'язок між домашнім насильством над жінками та фізичним насильством над дітьми, тоді як інші види домашнього насильства, такі як жорстоке поводження з літніми людьми та з чоловіками. Багато ситуацій стосовно домашнього насильства в суспільстві вважаються суто приватною справою і постраждалі особи не бажають повідомляти про нього, або ж піддаються на вмовляння своїх сімей чи громади де проживають. Однак нівелювання стану захищеності та відсутність достатнього захисту підвищують ризик поширення такого насильства в майбутньому.